

Nevarnost dileme: permisivnost ali avtoritarnost

dr. Zora Rutar Ilc, *Zavod RS za šolstvo*

Že nekaj let vse pogosteje poslušamo, kako drugačne in vzgojno manj dojemljive so današnje generacije otrok in mladostnikov in kako je to posledica permisivne vzgoje, ki jo podpirajo tudi pravilniki, preveč orientirani na pravice učencev, namesto na njihove dolžnosti. Posledično so vse glasnejši tisti, ki menijo, da je potrebna »trd(n)a vzgoja«, da ne rečemo »trda roka« (ki vsake toliko podeli »eno okrog ušes« ali na kak mehkejši del telesa, če prosto parafraziramo Milivojevića). Tudi prispevki v tokratnem Učiteljevem glasu izražajo dobršno mero (vzgojne) nemoči, nakazujejo pa tudi nekaj izhodov. Želeli bi si, da bi lahko postregli z več primeri dobrih vzgojnih praks (in smo prepričani, da v praksi obstajajo), hkrati pa sprejemamo na znanje, da je trenutno razkorak med tem, kako vidijo/vidimo izhod iz zagate strokovnjaki in kako praktiki, še zelo velik.

Zagotovo je druga polovica 20. stoletja prinesla radikalno drugačne vzgojne prakse, ki so botrovale drugačni osebnostni strukturi, kakršna je bila dotedanja prevladujoča poslušna, ponižna, ubogljiva in bogaboječa osebnost tradicionalne družbe; med njimi tudi potrošniško naravnemu in povnanjenemu posamezniku, ki mu ni mar skrb za druge (in družbo), ker v prvi vrsti skrbi le za svoje potrebe. Takšni posamezniki so danes sami postali starši, pa tudi učitelji in začaran krog vzgojne nemoči pri malih narcisih se je okrepil. Kako iz njega? Kakšne vzgojne prakse so primerne za tretje tisočletje, da bi se ognili pastem podpiranja razvajanja, ki vodi v narcistično zadovoljevanje zgolj lastnih potreb, in hkrati ne bi zdrsnili v past starih, prav tako problematičnih vzgojnih prijemov, temelječih na prisili in ustrahovanju?

Kako podpreti vzgojo v avtonomnega, odgovornega in razumnega človeka in se ogniti tako čerem zatiralske, kaznovalne ali celo nasilne strogosti kot čerem pretirane popustljivosti in neomejenega streženja otrokovim »potrebam«? Če se odrečemo tako palici kot razvajanju, kaj preostane? Kateri vzgojni slog je tisti, s katerim je moč preseči škodljivost avtoritarnosti in permisivnosti in omogočiti mladim dovolj jasno strukturo, da se je bodo oprijeli oz. jo sprejeli?

O tem obširno pišemo tako v strokovno-teoretičnem delu revije kot tudi na tem mestu. V pregledu obilice literature na to temo (teoretične in priročniške), ki je na srečo dostopna v slovenskem jeziku, najdemo povsem jasno in nedvoumno sporočilo, ki pravi, da otroci za svoj zdrav razvoj potrebujejo jasna pravila in trdno strukturo, ki pa je ne gre zamenjevati s strogostjo in nasilnostjo. Slednji sta škodljivi prav tako kot pretirano popuščanje in prispevata k podrejenemu in prestrašenemu posamezniku ne pa k avtonomnemu in odgovornemu. Tako je posebej problematično učiteljevo

agresivno vedenje oz. uporaba prijemov, s katerimi je sicer najlažje na hitro vzpostaviti red, ne prispevajo pa k razvoju samodiscipline in odgovornosti.

A kako čudežno »vzgojno formulo« modrega ravnovesja uveljaviti v vsakdanjem življenju? Kako biti odločen in hkrati spodbuden? Kako biti zaupanja in spoštovanja vredna avtoriteta? S čim lahko danes učitelj, vzgojitelj nagovori(ta) učence? Kaj od tega je odvisno od učiteljevih spretnosti ali celo njegove osebne strukture, česa pa se je moč naučiti?

Kot izhod med pristopom t. i. šibkega nadzora na eni strani, kjer učenci v večji meri sami odločajo o svojem vedenju in delovanju, ter pristopom intenzivnega nadzora na drugi strani, ki temelji na spoštovanju od zunaj postavljenih nevprijetnih pravil (»ker sem jaz tako rekel« ali pa: »ker je tako treba«) in posledic, ki sledijo (ne)spoštovanju pravil, se kaže pristop, pri katerem učitelji in učenci skupaj iščejo rešitve in se dogovarjajo o vsem pomembnem, kar zadeva učence, dogovori pa so za vse zavezujoči.

Kot pravi znamenita avtorica vzgojnih priročnikov Jane Bluestein, disciplina pomeni več kot pripraviti otroke, da počnejo, kar zahtevamo. Pomembno je, da če spodbujamo samostojnost, odgovornost, sodelovanje, skrb za druge ... znamo izbrati take oblike vedenja oz. komunikacije, ki to podpirajo. T. i. induktivni vzgojni stil vključuje senzibilizacijo otrok za potrebe drugih (sočutenje), dogovarjanje ob upoštevanju skupnosti, vzajemnost, refleksijo in povrnitev škode.

Pomembno je tudi, da učitelji v strahu pred izgubo nadzora (ali nezmožnostjo vzpostavitve tega) ne ustvarjajo bojnih polj in ne »nasedajo« na ponujanje bojnih polj s strani učencev. Največje spoštovanje požanje učitelj, ki na umirjen, spoštljiv, a odločen način zagotovi disciplino in korekten odnos tudi ob provokacijah. S tem pokaže, da obvladuje sebe in položaj ter da je upoštevanja vreden. Učenci v njem prepoznajo nekoga, ki nudi gotovost oz. trdno oporo, ob kateri lahko zaustavijo svoje impulze. Prepoznajo ga kot avtoriteto. Spoštovanje in avtoriteta sta recipročna: učitelj ne more od učencev pričakovati spoštovanja, če ga sam ne zna ponuditi in ne more pričakovati, da ga bodo sprejeli kot avtoriteto, če to ni oz. če ga učenci ne prepoznajo kot takega. Učitelj je namreč tisti, ki je v pedagoškem odnosu odrasel, in ki s svojo prezenco – z verjetjem v to, da »obvladuje« razred da mu je »kos« in hkratno spodbudnostjo in proaktivno naravnostjo lahko usmerja proces v produktivno smer. Učencem na tak način ponuja varnost in strukturo, zato bodo ti pripravljeni sodelovati.

Raziskave kažejo, da je ključna pobuda na strani učitelja. Če ta potencial uspe dobro »unovčiti«, si lahko obeta dober odziv. Če učitelj učence VNAPREJ spoštljivo obravnava (in pri tem dobrohotno in dostojanstveno opravi tudi s kakšno provokacijo), jim pozorno prisluhne, kaže zanimanje vanje (kot ljudi in ne le kot tiste, ki dajo ali slabo znajo), če jih jemlje resno, upošteva nekatere njihove pobude in interese, če kaže zaupanje vanje in v njihove zmožnosti, če je pripravljen priskočiti na pomoč (tako v zvezi z učnimi težavami kot z osebnimi problemi), če je pošten in pravičen, če daje dober zgled in omogoča razprave, ki vključujejo vse učence, uspeh ne bi smel izostati. In ne pozabimo še na eno pomembno ugotovitev raziskav: tudi zanimivost pouka in aktivna vključenost učencev je pomemben dejavnik učinkovitosti pouka in dobrega stika!